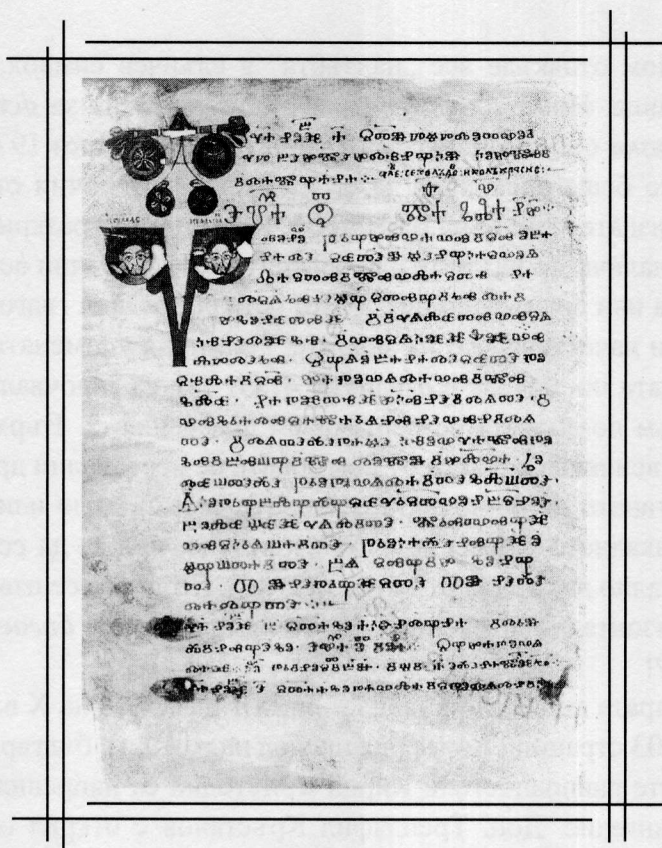

логичната азбука на Константин може да се разглежда като умишлена реакция на сложното несъответствие, което съществувало между четенето, писането, произнасянето на античните текстове и гръцкия език през IX в. – изтъква Имре Тот. – Идеята, възприемаща буквата като символ, го навежда на мисълта, че *както във взаимоотношението между икона и архетип, така и в създадената от него писмена система буквата еднозначно трябва да сочи визираната от нея действителност – фонемата*.“ Така Философът е въздигнал и писаното слово до висотата на светия образ, а за високо ценения от него Дионисий Ареопагит „иконата е такъв символ, че *съзерцавайки я, с помощта на медитиране вярващият може да се издигне до най-високите мистерии*“. Очевидно „щом иконата е символ, който трябва да бъде еднозначен и недвусмислен, за да изпълни функцията си, то другият символ – буквата – трябва да има същата характеристика: тя трябва да бъде еднозначна, такава, която точно да сочи изразения от нея архетип“, допълва проф. Тот!

И на вси призвани – книги да четат

В обкръжението на двете християнски империи през 864 г. княз Борис Михаил решил да въведе цялото население на държавата си в новата вяра. Известно е в какви сложни преговорни схватки с Константинопол, Рим и в двора на Свещената римска империя до 870-а е отвоювал известна самостоятелност на българската църква начело с архиепископ. При това утвърдил за официална писмеността, създадена от светите равноапостоли Кирил и Методий за *славените* и призната от Ватикана за свещена. За разпространението ѝ в България привлякъл техните ученици, които с безусловна държавна подкрепа изградили книжовни школи – предтечи на бъдещите университети – едновременно в новата столица Преслав и в Охрид.

„Животът“ в буквите икони **М** и **И**, които „извеждат“ свещения текст в Асеманиевото евангелие от X–XI в. във Ватиканската апостолическа библиотека

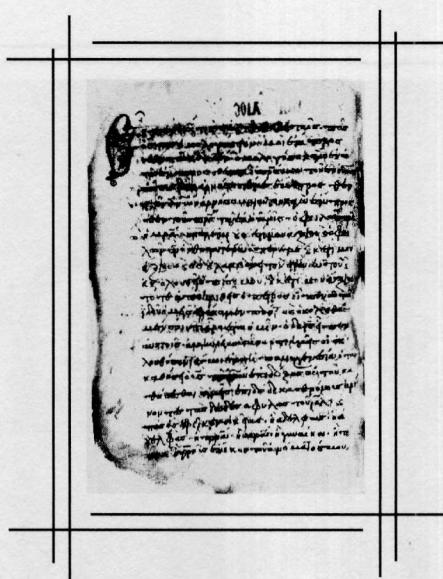
Сродници по духовна нагласа със светите братя, сетните преписвачи на техните книги дори наистина са изписвали като икони буквите, които „повеждали“ свещени текстове. В своето изследване върху глаголическия текст на Боянския палимпсест от XI в. проф. Иван Добрев изтъкна, че „в глаголицата траекторията на отделния мах е или права линия, или дъга с много голям радиус. Отвесните и полегатите черти са теглени *само от горе надолу*. За да се смени посоката на движение, върхът на перото се е вдигал от пергаментата. **Не съществува взаимно пресичане**“. В молитвения си унес над рисуването нашите книжовници явно са пробуждали видения от изначалната им

древност, щом отнякъде все „надзърта“ я слънчев символ, я око и дори цели лица. Нима това *одушевяване* не напомня за *осъзнавана изконна връзка* със същността на древните знаци? През 1972 г. – по време когато беше рисковано да се изтъкват езотерични съображения! – през издателството на БАН проф. Иван Добрев разкри в изписването им „наличието на трите или четирите хоризонтални оси (долна, горна и една или две междинни), които е имал предвид глаголическият писар при начертаването на знаците. Ролята на упоменатите оси в глаголическата писменост е следната: 1. От тях са започвали всички насочени към по-долната ос вертикални драсвания. 2. Върху тях са прекъсвали всички започнати от по-горната ос вертикални драсвания, т.е. с достигането на по-долната ос перото се е вдигало или за да се смени вертикалното движение с хоризонтално, или за да се започне ново вертикално движение от друго място. 3. По тях са се извършвали всички хоризонтални движения“. Не ви ли прилича на *богословие за посветени*?!

Най-старата книга с кирилица – още от началото на Х в. – е препис върху 203 страници от първия превод на говорим български език, който светите равноапостоли Кирил и Методий са направили на Изборното евангелие. Доц. Трендафил Кръстанов е открил оригиналния старобългарски ръкопис в библиотеката на Ватикана. Някога от българофоби пергаментните листове са били измити, за да бъде написан отгоре същият текст на гръцки, но под ултравиолетова лампа на тъмно с много силна лупа проф. Анна-Мария Тотоманова успя да възстанови написаното върху 186 от страниците. А с много близка форма до този български палимпсест във Ватикана е следващото го по датировка Остромирово евангелие, което през 1056 – 1057 г. е било преписано в Новгород от източнобългарски първообраз.

Класическа българска икона на светите Седмочисленици Кирил, Методий, Климент, Наум, Сава, Горазд и Ангеларий в Осеновлашкия седмопрестолен манастир „Рождество Богородично“

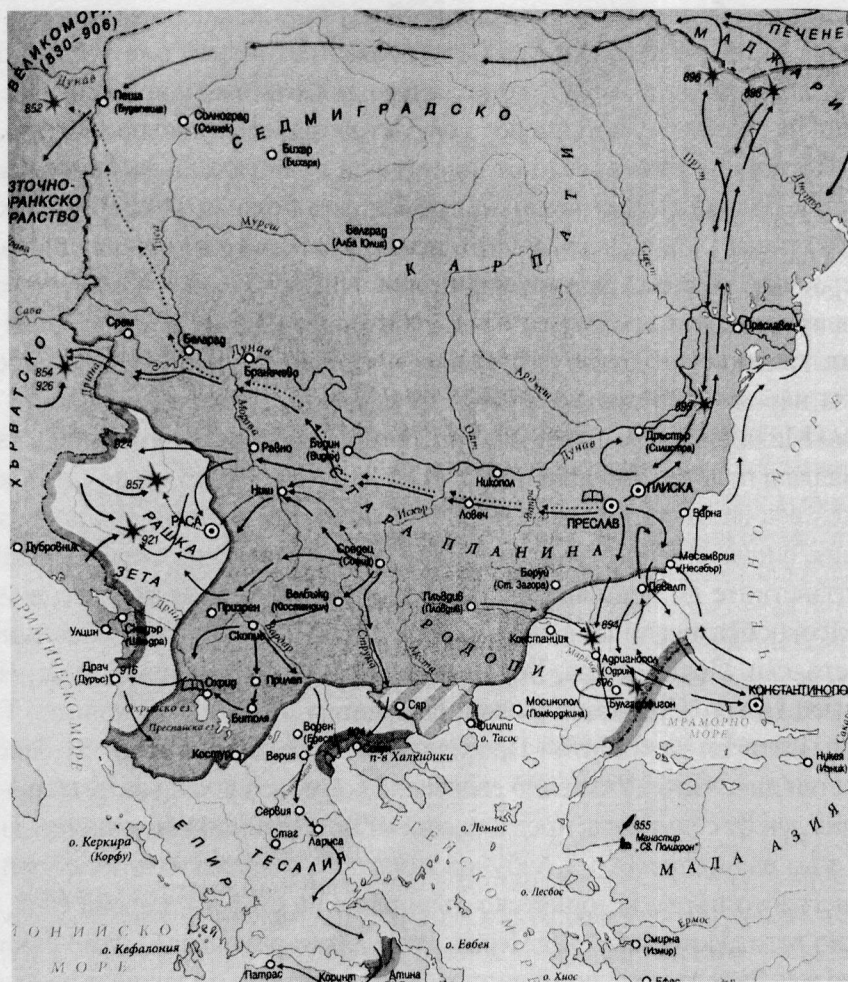
Лист от най-старата книга с кирилица – български пергаментен ръкопис на 203 страници от началото на Х в. в прочутия български Ватикански палимпсест

„В света е имало 21 цивилизации. Една от тях е българската – пише британският историк и културен антрополог Арнълд Тойнби в 12-томното си издание за историята на народите. – Разширявала границите си посредством своето силно културно влияние. Простира се е от Белград до Крим и от Карпатите до Бяло море, наричано в древността Тракийско.“

След всеобщото покръстване на целия народ и Преславския народен събор през 893 г., когато княз Борис Михаил поставил на трона сина си Симеон, „езическата“ столица Плиска била изоставена. Такава е традицията тук – и август Константин Велики, синът на сердикийката св. Елена, след като отворил пътя за християнството в света, обявил: „Сердика е моят Рим!“.

Но редом с подредените си в кръг колони, в християнската българска престолнина векува Златната черква – един видимо съхранен вовеки „преслап“ като покрит кромлех в облика на християнски храм. Преобразено е и името на мястото – столицата, въздигната там, била наречена... Преслав! Затова и сега може да се види как – без да

изоставят изконните си строителни традиции – вещите ни предци са ги развили съобразно новата верска доктрина и в духовно-властовия център на християнска България.

Карта на България през Х в. – в по-тъмно са териториите към 852 г., когато управлението на страната е поел княз Борис, а в светлосиво – разширенията на българската държава при цар Симеон

Цар Симеон Велики успял да обхване в страната си всички балкански земи на траките, като преместил границите на отечеството до Черно, Бяло и Адриатическо море, та България станала едната от трите най-могъщи държави в Европа. В упорството да върне Източната Римска империя под българско управление той държал за начало да наследи кан Тервел, та през 913 г. под стените на Константинопол в ритуал за присвояване на титлата „кесар“ константинополският патриарх Николай поставил на главата му собственото си златовезано патриаршеско було.

Но това не го отървало от нови войни с ромеите. Ала „цар Симеон бе Карл Велики за България, но по-образован от нашия Карл Велики и много по-щастлив от него, защото положи основите на една национална литература“, изтъква френският историк Алфред Рамбо. А величието на неговите дела е в прозрението, че териториите могат и скоро да се загубят, както вече е ставало с редица преславни империи. Навеки остават за народа си не завладените с меч земи, а духовно покорените (по Стоян Михайловски). Така имперската мощ на Симеоновото управление останала в полето на духовността! И досега царуването му се слави като Златен век на българската култура със силата на нейните духовни завоевания, споделени чрез книгите на изконния българския език, записани с новозаветните ни писмена. До наши дни са достигнали произведенията на високообразовани книжовници като Климент Охридски, Константин Преславски, Йоан Екзарх, Черноризец Храбър, Черноризец Докс, Черноризец Петър, Презвитер Козма, Презвитер Йеремиа, Презвитер Григорий. Епископ Константин Преславски съставил сборник от 51 беседи, известен днес като „Учително евангелие“, предназначени за четене в неделния ден от седмицата, предхождани от оригиналните му творби „Проглас към евангелието“ и „Азбучна молитва“, а важна част на сборника е и неговото първо историческо съчинение на старобългарски език, известно като „Историки“. От Черноризец Храбър е оцеляло само съчинението му „За буквите“, но то допълва познанията ни от житията на Кирил и Методий. От Йоан Екзарх е направен пък първият превод на житието на Йоан Златоуст от Георгий Александрийски. До нас са достигнали и неговата творба „Небеса“ (превод на „Богословие“ на Йоан Дамаскин, който съдържа елементи на природните науки и античната философия), и прочутият с широките си познания и размисли „Шестоднев“.

Сам цар Симеон насърчавал българските книжовници да превеждат и онези образци на ромейската литература, които в най-голяма степен допринасят за християнската просвета на народа. С неговото име са свързани сборниците „Златоструй“ от 1075 г. и „Симеонов сборник“ от 1073 г., запазени по руски преписи, като в първия е поместена прочутата „Похвала за цар Симеон“, а вторият е своеобразна българска енциклопедия по богословие, логика, риторика, исторически разкази, извлечения от съчиненията на църковните отци, поучения и т.н. Дори от сина му цар Петър са останали „Поучение за спасението на душата“ и поредица от Слова – за повратностите на всичко, за временния живот, за различната неправда, за поста и молитвата, за богатите и бедните, – които подписвал със скромността на аскет като: „Петър цар“, „Петър някой си“, „Петър недостойний“, „Петър монах“, „Петър Черноризец“.

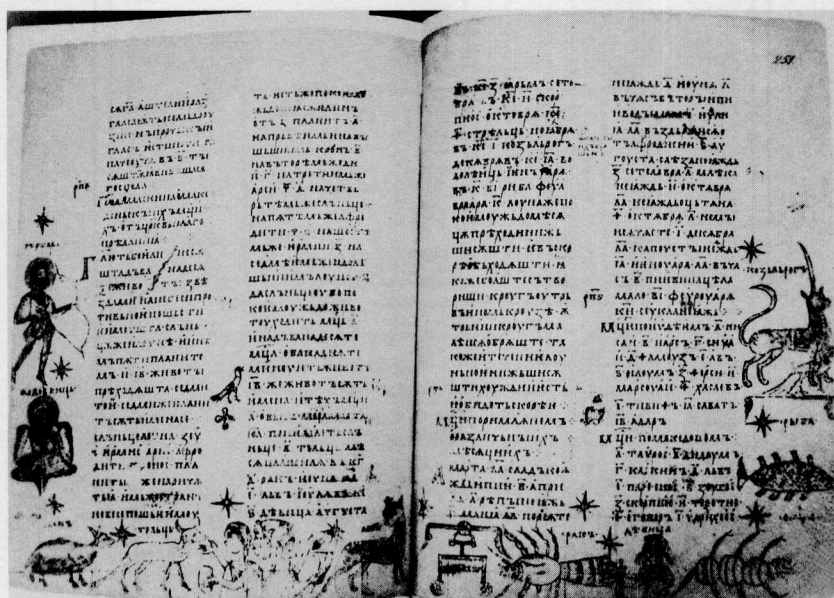

Похвално слово за цар Симеон Велики от 27 стиха в 12-сричен стих за неговото книголюбие като многоучен, учещ и любител на книгите

България е създала национална по език книжнина първа сред държавите на континента. За няколко десетилетия това се утвърдило в най-трайното достижение на българската държавност и още тогава я издигнало като нов център на европейската християнска култура и цивилизация. В книжовните школи на Преслав и Охрид е сътворена литература, която попълва с произведения на български библиотеките на светогорските манастири и светите обители из огромната по онова време страна между трите морета и средното течение на Дунав, захранила впоследствие с книги и книжовници духовния живот сред близкоезичните народи на запад, север и североизток. „Независимо че писменият славянски (църковно-славянският, известен и като „старобългарски“) е наложен като черковен след IX в. в България, на съвременния български език трябва да се гледа като на древен език, като език близък до този на първобългарите! – категорично е прогласил прочутият руски филолог, историк, славист и българист академик Николай Державин. – Всъщност лексикално първобългарският и новобългарският са един и същ език, близък до славянските, а самобитността на новобългарската граматика е част от древната история на българския език, а не е част от развитието на славянския език, възприет като черковен и писмен в България след IX в.“ Начетените знаят как в Русия дори се разнасяла легенда, че книгите, християнството и царската власт са били занесени при тях лично от цар Симеон, а в Румъния българският език е останал официален чак до XIX в.

С времето повечето от балканските териториални владения на България, постигнати от цар Симеон Велики, били заграбени – както станало и с прегазените от армията на Александър Македонски. Ала имперската мощ на Симеоновото управление не само останала в земите, които завладял с мечовете на своите воини. С преславско-охридската българска книжовност той успял да си приобщи духовни поданици далече извън границите на своята империя.

Под сигнатура *Глаг. I* в Националната руска библиотека е прибрана една от най-ранните запазени книги на старобългарски език – Зографското четвроевангелие от втората половина на X или от началото на XI в. През 1843 г. архимандрит Порфирий Успенски открил ръкопи-

Свещени български писмена от IX в. на страница от Симеоновия сборник

са в Зографския манастир, където на следващата година го изследвал Виктор Григорович, та през 1860-а на зографските монаси се наложило да подарят това евангелие на руския император Александър II.

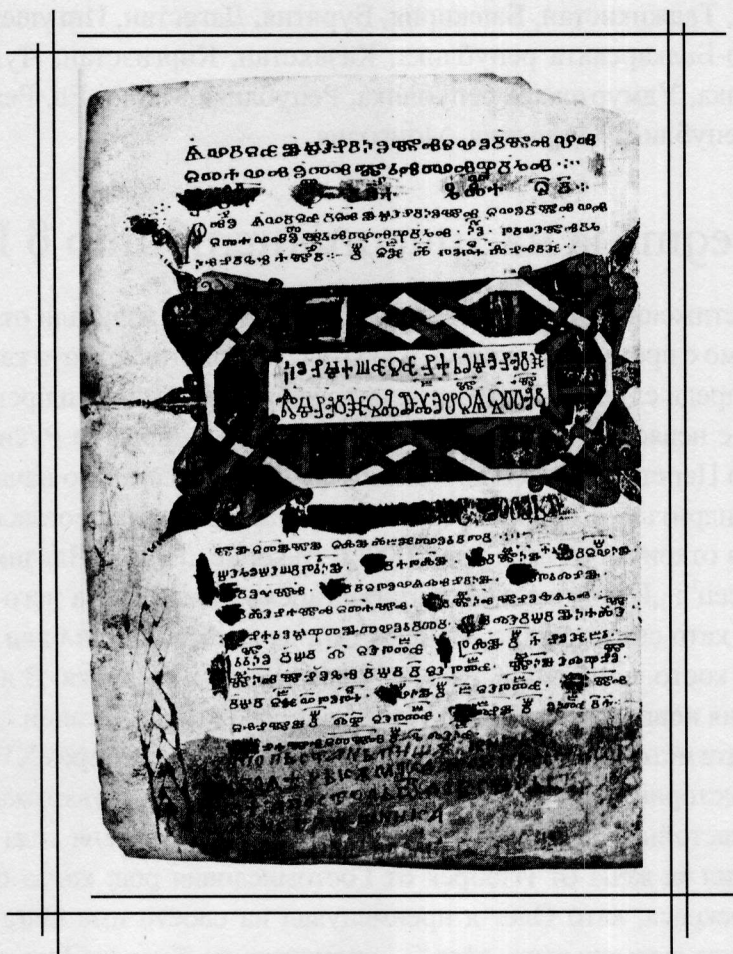
„Българската литература е най-древната в Европа! – изтъкна видният руски филолог и културолог Дмитрий Сергеевич Лихачов. – И френската, и английската, и немската литература са се появили по-късно... Преслав притежава особена ценност преди всичко за нас, защото по време на т.нар. Златен век на българската литература тук са били създадени изумителни по своето съвършенство произведения, които са сложили началото и на руската литература. И обстоятелството, че великият руски език даде възможност да възникне такава превъзходна литература още през стара Русия и особено през XIX в., сътворена от Пушкин, Толстой, Достоевски и т.н. – това в значителна степен дължим на България.“

Глаголически старобългарски превод на каноническите благовестия –
Зографското четвороевангелие от Х в., пазен в Националната
руска библиотека

Във Ватиканската апостолическа библиотека под сигнатура Vat. Slav. 3. е заведен старобългарски ръкопис със 158 пергаментови листа на глаголица от втората половина на Х в., прочут като Асеманиево изборно евангелие. Има много интересни приписки (повечето кирилски) от различни автори и от различни десетилетия, дори векове. Най-интересните допълнения са свързани с изконните за предците ни имена на месеците от септември до април: септември – роуень,

октомври – листогонъ, ноември – гроуденъ, декември – стоуденъ, януари – просинець, февруари – сѣченъ, март – соухъ, април – [брѣ]зенъ. Посочени са и „злите“ дни за тях в календарната част на евангелието.

Заглавната страница на Асеманиевото евангелие от X–XI в.
във Ватиканската апостолическа библиотека

„Украинците, а също така и белорусите, и руснаците, всички си спомняме, че писмеността, културата ни и православната християнска вяра произхождат от България“ – изтъкна Вячеслав Похвалски като посланик на Украйна в България. Преславската кирилица се ползва от

около 252 милиона души по света. Освен в България тя е официална писменост в Русия, Сърбия, Черна гора, Северна Македония, Босна и Херцеговина, Беларус, Украйна, Молдова, Чеченска република, Татарстан, Таджикистан, Башкирия, Бурятия, Дагестан, Ингушетия, Кабардино-Балкарската република, Казахстан, Киргизстан, Чувашката република, Удмуртската република, Република Марий Ел, Република Тува, Република Мордовия, Монголия.

Предтеча на християнството в Рус

Постиженията на българската духовност не са излизали от страната ни само с прочутите ѝ книги. „Предтеча на християнството както зорницата преди слънцето“ за русите според руския летописец преподобни Нестор е невястата на киевския княз Игор. „Тя първа из Русия се изкачила в Царството небесно. Руските синове я хвалят като началница.“ Архимандритът на Троице-Сергиевската лавра Леонид прогласил записаното в открития от него през 1887 г. ръкопис „Новый Владимирский Летописец“: „Игоря же ожени въ Болгарехъ, поятъ же за него княжну Ольгу“, като свидетелство, че невястата на киевския княз била българка, след което, естествено, е записано и че идва от Плиска. В летописа на първия новгородски епископ Иоаким (+1030 г.) с уникални сведения от ранната история на славяните и древната Рус, открит през XVIII в. от руския историк В. Н. Татищев, пише, че „когато Игор възмъжал, Олег (негов настойник и родственик на баща му, новгородския княз Рюрик) го оженил за жена от Изборск от Гостомисловия род, която се наричала Прекраса, като Олег я преименувал на своето име Олга“. Дори в „Повѣсть времяньныхъ лѣтъ“ – хрониката на Киевска Рус от около 850 до 1110 г., съставена от монаха летописец Нестор и запазена на старобългарски език в неговата руска редакция, е записано: „Игоря же ожени [Олег] въ Болгарехъ, поятъ же за него княжну Ольгу“. Късните му руски изследователи вече наблягат на несъответствие между българския ѝ произход и справедливите му (цитирани по-горе) думи, че „Руските синове я хвалят като началница“. Второто приемат безусловно, а вече в учебникарската история записват, че през 903-та на Игор завели